

RODIČOVSTVÍ A PÉČE O DĚTI V DOBĚ PANDEMIE COVID-19 V OBDOBÍ 2020 A 2021 V ČESKU¹⁾

Anna Štátná¹⁾

PARENTING AND CARING FOR CHILDREN DURING THE COVID-19 PANDEMIC
IN CZECHIA IN 2020 AND 2021

Abstract

This paper examines how couples with children aged 14 or under provided full-time childcare during three major Covid-19 lockdowns in Czechia. The analyses are based on the most recent data from the Czech GGS Covid pilot collected between December 2020 and February 2021, with a follow-up in April 2021. The results show that in all three lockdown periods, women were significantly more likely to be the ones left solely responsible for providing all-day childcare in the couple, even they were working as well as their partner. The odds of the woman being the sole provider of childcare increased with decreasing age and education, but also with the inability to flexibly adjust working hours.

Keywords: Childcare, gendered division of care, fathers' involvement, lockdown, Covid-19, Czechia, GGS

Demografie, 2023, 65(1): 3–22

DOI: <https://doi.org/10.54694/dem.0314>

ÚVOD

Jednou z bezprostředních reakcí na začátek šíření koronaviru SARS-CoV-2 v Evropě a v Česku na začátku roku 2020 bylo březnové uzavření tuzemských škol (vysokých, středních i základních, z velké části také mateřských). Uzavírka školských zařízení s různými přestávkami omezovala docházku dětí do mateřských, základních a středních škol v Česku více než rok (více o omezeních viz *Slabá*, 2022). Rodiče předškolních a školních dětí tak byli nuceni zajišťovat péči o své děti nejen ve výrazně vyšším rozsahu, než bylo do té doby běžné, ale byli postaveni před nové úkoly v podobě zajištění a podpory dětí při distančním vzdělávání. V rodinách zaměstnaných rodičů to vše často při

pokračování výdělečné činnosti, ať již v její původní podobě, nebo časově a prostorově modifikované do podoby home-office.

Bezprecedentní situace ohledně nových nároků na péči se v Česku odehrála na pozadí genderově konzervativního dělení rolí v rodině, kdy česká rodinná politika po výrazné refamilializaci (*Sirovátka – Saxonberg*, 2007) v průběhu 90. let postupuje pouze pozvolna směrem k podpoře rovnoměrnější dělby rolí při péči o děti. Tento trend v rodinné politice je však patrný krátkou dobu. Odehrává se navíc v kontextu přetrvávající výrazně omezené dostupnosti jiných než rodičovských forem péče o nejmenší děti (*Palonciová et al.*, 2014), kapacitních limitů mateřských škol

1) Tento text vznikl v rámci projektu Obohacení datové báze pro tvorbu a evaluaci rodinné politiky (reg. č. TL03000338), který je spolufinancován se státní podporou Technologické agentury ČR v rámci Programu ÉTA

2) Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., kontakt: anna.statna@rilsa.cz.

v některých regionech a tím jejich faktické nedostupnosti pro mladší školkové děti (Kuchařová et al., 2020) a pracovního trhu s omezenou nabídkou částečných úvazků a jiných flexibilních forem práce (Kuchařová et al., 2020).

Z hlediska uvažování o dopadech omezení spojených s pandemií Covid-19 na způsob zajištění péče o děti z hlediska genderové dělby péče jsou dále podstatné dva faktory ovlivňující podobu pracovního trhu a zaměstnanost mužů a žen v Česku. Prvním je model rodiny s jedním živitelem, který je u nás velmi silný v době, kdy jsou děti malé (Nešporová, 2016) a ženy s nimi zůstávají na mateřské a posléze rodičovské dovolené, v nemalém procentu případů po čtyři roky (Höhne, 2017). To je ovlivněno institucionálním nastavením rodinné politiky, kdy Česko nabízí relativně dlouhou rodičovskou dovolenou (MISSOC, 2022), i převládající preferenci zajišťování osobní celodenní péče o děti do tří let v domácím prostředí matkou (Kuchařová et al., 2019). Naopak u předškolních a mladších školních dětí je rozšířený model dvoupříjmové domácnosti, dominantně s oběma rodiči pracujícími na plný úvazek (Kuchařová et al., 2019). Druhým z faktorů je feminizace vybraných profesí, primárně ve zdravotnictví, sociální péči a školství, tedy v oborech, které byly zároveň více postiženy restriktivními opatřeními (Menzel – Miotto, 2020) a na které byly od počátku pandemie kladeny specifické požadavky a jejichž zapojení do péče a vzdělávání v nových podmínkách bylo klíčové. Zároveň se při výrazných omezeních v některých segmentech podnikání a ekonomické činnosti mohla zaměstnanost žen stát důležitým faktorem pro udržení ekonomické stability rodiny.

Na jednu stranu tak protiepidemická opatření spojená s uzavřením školských zařízení mohla tlačit muže k tomu, aby se více zapojili do zajištění celodenní péče o děti a úkolů spojených s jejich výchovou a vzděláváním, na druhou stranu však často genderově stereotypní dělba rolí v českých rodinách mohla posílit dvojí zátěž žen jako matek a zaměstnankyň.

Cílem článku je zjistit, jak byla v rodinách s dětmi do 14 let věku zajišťována celodenní péče v období tří velkých celospolečenských uzávěr spojených s uzavřením nebo výrazným omezením školských zařízení v průběhu pandemie onemocnění Covid-19 – na jaře 2020, na podzim 2020 a opět na jaře 2021. Důraz je kladen na to, jak vypadala genderová dělba rolí v péči

o děti v úplných rodinách v období specifických nároků na skloubení práce a péče/vzdělávání dětí a jakými způsoby pracující dospělí kombinovali placenou práci s požadavky celodenní péče o děti. Cílem je také identifikovat faktory, které přispívají ke genderově konzervativní dělbě pečovatelských rolí, ve sledované situaci tedy k tomu, že celodenní péči o děti v době lockdownů z partnerského páru zajišťovala pouze žena. Následující analýza využívá unikátní data šetření Současná česká rodina, které je součástí mezinárodního výzkumného projektu Generations and Gender Programme. Konkrétně jsou analyzována data pod-souboru osob, které byly dotázány v prosinci 2020 a poté opětovně v dubnu 2021. Zaměřujeme se na úplné rodiny s dětmi do 14 let věku včetně a důraz je kladen na to, zda je možné nalézt odlišné vzorce dělby péče mezi partnery podle vzdělání a ekonomické aktivity dospělých v domácnosti i věku dětí, ale také do jaké míry k (ne)rovnoměrné dělbě péče přispívají flexibilní pracovní podmínky.

VÝCHODISKA

Rozdělení péče o děti, práce v domácnosti a obecně dělba genderových rolí se výrazně liší napříč vyspělými zeměmi v kontextu různého nastavení rodinné a sociální politiky, ale také s ohledem na společenské normy a hodnoty. Studie dokazují, že v zemích s vyšší úrovní genderové rovnosti mají ženy tendenci trávit méně času péčí o domácnost v porovnání s ženami v zemích s nižší úrovní genderové rovnosti (Stier – Lewin-Espstein, 2007; Geist – Cohen, 2011). Pandemie Covid-19 však vyvolala velký vědecký zájem o téma dělby rolí v domácnostech a strategie, které rodiče či pečující osoby volí v bezprostřední reakci na bezprecedentní restriktce zaváděné ve většině zemí v důsledku obav z možných dopadů šíření viru.

Pandemie Covid-19 vedla kromě zdravotních také k závažným ekonomickým a sociálním důsledkům. Pro rodiny s malými dětmi znamenalo uzavírání školských a pečovatelských zařízení, ke kterému v určitý okamžik přistoupila většina zemí, výrazný nárůst zátěže (fyzické, časové, materiální i finanční) spojené s péčí o domácnost a děti (např. Del Boca et al., 2020; Farré et al., 2022; Fodor et al., 2021), ale také výskyt domácího napětí a konfliktů a pokles pohody a životní spokojenosti, a to výraznější u žen a zejména matek

(Zamarro – Prados, 2021; Biroli *et al.*, 2021, *Champeaux – Marchetta*, 2021). Ruku v ruce s tím šlo důrazné doporučení řady autorit, aby byly omezeny kontakty mimo úzkou rodinu, především směrem ke starším členům širší rodiny, což postavilo mezigenerační výpomoc s péčí o děti do zcela nového úhlu pohledu akcentujícího možné ohrožení zdraví a života seniorů.

Autoři studií předpokládají, že se genderová dělba rolí v neplacené práci v důsledku pandemie mohla posunout v zásadě dvěma protichůdnými směry, a to směrem k posílení větší rovnosti mužů a žen v oblasti dělby domácích rolí nebo naopak směrem k jejímu oslabení, a tedy posílení genderových nerovností v oblasti neplacené práce. Argumenty předpokládající posílení genderové rovnosti vycházejí z toho, že ženy jsou nadměrně zastoupeny v zaměstnáních, která byla krizí zasažena méně z hlediska jistoty zaměstnání, protože často dominují v oblastech klíčových pro zajišťování základních služeb (např. sociálních, zdravotních, vzdělávacích) (Hipp – Bünning, 2021). Právě tyto spíše feminizované profese však byly nezbytné pro překlenutí pandemického období celou společností, což kladlo požadavky nejen na zachování ekonomické aktivity, ale často také na zvýšení jejího objemu. Naopak muži mohli převzít větší podíl neplacené práce v důsledku nárůstu objemu času, po který byli přítomni v domácnostech (Zamberlan *et al.*, 2021). Tento předpoklad vychází z konceptu časové dostupnosti, podle kterého je objem neplacené práce vykonávané v rodině mužem a ženou do značné míry určen dostupným časem, který je ovlivněn objemem placené práce³⁾ a změnou místa vykonávané práce na více či méně nucený home-office, tak také možnou redukcí ekonomické aktivity z důvodu vnějších příčin, např. omezení nebo uzavření provozoven.

Naopak argumenty hovořící pro posílení genderově stereotypní dělby rolí, a tedy genderové nerovnosti v oblasti neplacené práce, vycházejí např. z perspektivy relativních zdrojů, která předpokládá, že člen rodiny s většími zdroji („živitel rodiny“) je schopen vyjednat si objem a typ domácích prací bez ohledu na aktuální objem domácí práce a péče o děti, který je nezbytné

vykonat, a také bez ohledu na objem svého pracovního času či výši úvazku (Zamberlan *et al.*, 2021). Z tohoto hlediska lze tedy očekávat, že živitelé rodiny, v kontextu rodin s menšími dětmi a v zemích s dominujícím modelem muže živitele dominantně muži, nezmění čas, který věnují neplacené domácí práci, a to ani po zkrácení placených pracovních hodin. To může být posíleno faktem, že pandemie a s ní spojená restriktivní omezení vážně zasáhla některá odvětví, v nichž dominují ženy, jako je pohostinství a maloobchod (Hipp – Bünning, 2021). Avšak i v případech, kdy ženy vydělávají stejně nebo více než jejich mužští partneři, mohou převzít větší podíl péče o děti a domácnost, aby si vytvořily a udržely genderovou identitu. Tato argumentace vychází z konceptů dělání genderu (West – Zimmerman, 1987; Hašková *et al.*, 2022) a poukazuje na to, že nemusíme pozorovat větší genderovou rovnost v neplacené práci ani v případech, kdy ženy během pandemie převzaly roli hlavní živitelky rodiny nebo kdy jejich partner pracoval z domova.

V dosud publikovaných studiích docházejí zahraniční autoři k nejednoznačné odpovědi na otázku dopadu výrazného narušení běžného chodu domácnosti vlivem opatření reagujících na pandemii Covid-19 na genderovou dělbu rolí při péči o děti a domácnost. Někteří autoři nalézají spíše nárůst genderové rovnosti v neplacené práci v rodině (např. Shafer *et al.* (2020) pro Kanadu a Craig – Churchill (2020) na příkladu Austrálie), jiní naopak identifikují dominantně prohlubující se genderovou nerovnost v této oblasti (např. Hipp – Bünning (2021) na příkladu Německa, Kulic *et al.* (2021) při studiu Německa a Itálie, Sevilla – Smith (2020) na příkladu Velké Británie nebo Farré *et al.* (2020) ve Španělsku a Fodor *et al.* (2021) v Maďarsku).

Některé výzkumy docházejí k závěru, že z hlediska genderové dělby rolí došlo pouze ke kosmetickým změnám a krizové období strukturálně neovlivnilo genderové role a stereotypy v domácnosti. Champeaux – Marchetta (2021) dokládají, že ve Francii lockdown nenabídl příležitost k výraznému přehodnocení rozdělení domácí práce a péče o děti mezi partnery, protože ženy v tomto období stále zastaly hlavní část práce.

3) Empirické práce to ukazují např. na příkladu přerozdělení domácích prací na nezaměstnaného partnera/ku (Fauser, 2019; Gough – Killewald, 2011) nebo při změně objemu neplacené práce v domácnosti vykonávané muži-octi pracujícími na částečný úvazek (Bünning, 2020).

Muži změnili svou účast na domácích pracích pouze tehdy, když se z nich kvůli pandemii stala „kvazi-volnočasová aktivita“ (*Champeaux – Marchetta*, 2021: 25), jako např. při nákupu nebo hře s dítětem. Zároveň však poukazují na to, že nevyvážené rozdělení zvýšeného objemu domácích prací přímo souvisí s nárůstem konfliktů uvnitř domácnosti. *Champeaux – Marchetta* (2021) konstatují, že pandemické období strukturálně neovlivnilo genderové role a stereotypy v domácnosti, a to i přes drobné změny uvnitř domácnosti.

K obdobným zjištěním došly *Sevilla – Smith* (2020) při studiu britských rodin s dětmi do 12 let. Dle jejich výsledků většinu zátěže nesly matky a extra hodiny, které věnovaly nutné péči o děti v porovnání se stavem před pandemií, se výrazně méně diferencovaly v závislosti na jejich zaměstnání než v případě mužů. Autorky proto zdůrazňují, že mnoho žen v důsledku restriktivních opatření spojených s pandemií Covid-19 „žongluje s prací a (mnohem více) péčí o děti, což má pravděpodobně nepříznivý dopad na jejich duševní zdraví a budoucí kariéru“ (*Sevilla – Smith*, 2020: S169). V některých domácnostech došlo naopak k rovnoměrnější dělbě rolí, nicméně týkalo se to především těch rodin, kde muži nepracovali.

Výzkumy provedené v Německu ukázaly větší snížení zaměstnanosti matek oproti otcům v důsledku koronavirové krize (*Bünning et al.*, 2020), což je možné interpretovat také tak, že ženy zřejmě z větší části přebraly činnosti spojené s celodenní péčí a vzděláváním dětí v domácnosti. *Hank – Steinbach* (2020) však na panelových datech neidentifikovali výrazný obecný posun v zavedených vzorcích dělby péče, nicméně hovoří o téměř rovnoměrném rozdělení párů jak směrem k posílení podílu mužů na péči, tak naopak k poklesu podílu. Zajímavé je, že především u párů s dříve rovnostářsky uspořádanou dělbou začala být v důsledku koronavirové krize podstatná část žen primárně zodpovědná za vše. Naopak pokud partner zvýšil svůj relativní podíl na domácích pracích a péči o děti, zřídka jej posunul za hranici rovnoměrného rozdělení rolí. *Kreyenfeld – Zinn* (2020) naopak poukazují na to, že němečtí otcové rozšířili čas, který trávili se svými dětmi během prvního lockdownu, a především muži s nízkým a středním vzděláním trávili s dětmi více času než před krizí. I když také ony docházejí k závěru, že německé ženy i nadále vykonávají většinu činností spojených s péčí o děti, změny

ve způsobu zajištění péče způsobené lockdownem vnímají také pozitivně jako potenciál otcovského zapojení v současných rozvinutých společnostech.

Farré et al. (2022) na příkladu Španělska ukazují, že pandemie vedla k nárůstu rozdílu v celkovém počtu odpracovaných hodin (v placené i neplacené práci) mezi muži a ženami, což bylo dáno menším poklesem objemu placené práce u žen, který ale nebyl kompenzován menším nárůstem neplacené práce v domácnosti. Muži sice mírně zvýšili svoji participaci na neplacené domácí práci, hlavní břemeno v této oblasti však zůstalo na ženách, a to bez ohledu na jejich postavení na trhu práce. Pouze v rodinách, kde byla praktikována egalitární dělba domácích prací již před nástupem pandemie, byla při rozdělování neplacené domácí práce v průběhu lockdownu důležitým kritériem pracovní situace obou partnerů. To mimo jiné poukazuje spíše na dominantní roli přetrvávajících sociálních norem týkajících se genderové dělby neplacené práce než na objem dostupného času nebo vyjednávací sílu. Postoje ke genderovým rolím totiž ovlivňují představy žen o spravedlivé dělbě práce a také jejich ochotu se na takové (ne)spravedlivé dělbě podílet (více viz např. *Bianchi et al.*, 2000).

V Česku díky dlouhodobé účasti žen na trhu práce sice již po desetiletí převládá model dvoupříjmové rodiny, *Aassve* (2015) však ukazuje, že z hlediska mezinárodního srovnání zde přetrvávají genderové konzervativní postoje týkající se dělby rolí v rodině (tedy prisuzování hlavní odpovědnosti za péči o domácnost a děti ženě a za finanční zajištění rodiny muži). V Česku je tradiční rozdělení rolí v rodině podporováno nastavením klíčových opatření rodinné politiky, jakými jsou dlouhá rodičovská dovolená, nízká podpora zařízení péče o nejmenší děti, primárně o děti mladší tří let (*Kuchařová et al.*, 2020) a obecně malá podpora sdílení péče o dítě oběma rodiči (*Saxonberg*, 2013). *Klímová Chaloupková* (2018) ukazuje, že častěji sdílí výkon domácích prací nesezdané páry než páry sezdané, a to i při zohlednění délky trvání partnerství, přítomnosti dětí a socioekonomických charakteristik.

Výzkumy však ukazují, že stejně jako se postupem času liberalizují postoje k různým aspektům partnerského a rodinného uspořádání a rodičovství (*Kreidl*, 2010; *Chaloupková – Šalamounová*, 2004), posouvají se také postoje k rozdělení rolí mužů a žen v rodině (*Hašková*, 2005; *Chaloupková – Šalamounová*, 2004).

Také česká rodinná politika po roce 2000 postupně směřuje směrem k podpoře rovnoměrnější dělby rolí při péči o děti, když zavedla nejprve možnost čerpání rodičovské dovolené pro muže a poté také institut otcovské dovolené (např. Nešporová, 2005; 2006; 2020). Postupně zavádění flexibilnějšího čerpání rodičovského příspěvku (více např. Höhne, 2017; Štastná, 2019; Nešporová, 2015) zase demonstruje snahu o snadnější skloubení péče o malé děti a zaměstnání ze strany jejich matek, které nejčastěji tento příspěvek v Česku čerpají. I přes tyto postupné změny v legislativní rovině však v Česku zůstávají modely zajištění péče o děti a kombinace práce a péče silně genderově podmíněné, a to především v době, kdy jsou děti v rodině malé. Pouze minimální podíl mužů se aktivněji zapojuje do celodenní péče o děti mladší 3, resp. 4 let (dlouhodobě méně než 2 % mezi příjemci rodičovského příspěvku tvoří muži, Höhne, 2017), a zaměstnanost matek dětí mladších tří let zůstává jedna z nejnižších v Evropě (OECD, 2019a). Naopak již v době, kdy je nejmladšímu dítěti v domácnosti 3–5 let převyšuje zaměstnanost českých matek průměr EU a v období, kdy je dítě starší 10 let, je již jedna z nejvyšších v Evropě (OECD, 2019a). Navíc zastoupení částečných úvazků je i mezi pracujícími matkami v Česku dlouhodobě velmi nízké (OECD, 2019b), což opět klade velké požadavky na skloubení práce a péče o děti mladšího školního věku.

Genderově podmíněná ostatně zůstává také péče o domácnost, v České republice ženy dlouhodobě věnují domácím pracím týdně v průměru dvakrát více času než muži (Chaloupková, 2005; *Proměny české společnosti*, 2016) a výzkumy ukazují, že tento svůj vysoký podíl na zajištění chodu domácnosti velká většina žen vnímá jako vyšší než spravedlivý (Chaloupková, 2005). Mužům zároveň obecně zbývá více volného času než ženám, nejméně volného času oproti mužům mají matky s nezletilými dětmi v domácnosti (*Proměny české společnosti*, 2016). V době pandemie navíc životní spokojenost jednotlivců a rodin ovlivňovalo, negativně, také obtížnější slaďování pracovních a rodinných závazků v souvislosti se zajištěním péče o děti a s distančním vzděláváním dětí (např. Höhne, 2022).

Následující text se zaměří na dělbu péči o děti mezi muže a ženu v úplných rodinách v období specifických nároků na skloubení práce a péče/vzdělávání dětí. Dostupná data nám neumožňují, po vzoru zahraničních studií, zkoumat otázku, zda došlo k posílení nebo naopak oslabení modelu genderově konzervativní dělby rolí, neboť nemáme srovnatelná data o zajištění péče o děti pro předpandemické období. Nicméně samotné poznání toho, jak byla péče v českém kontextu zajišťována a jaké faktory posilovaly či oslabovaly případnou dvojí zátěž žen jsou pro hodnocení pandemického období a diskusi o účinných nástrojích rodinné politiky i politiky zaměstnanosti velmi cenné.

DATA A METODY

Pro analýzu využíváme data z výzkumu „Současná česká rodina“ (Kreidl et al., 2021a; 2021b). Toto šetření je českou variantou Generations and Gender Survey, což je sociodemografické dotazníkové šetření realizované v rámci GGP⁴⁾ – programu, který sleduje primární procesy formování a rozpadu rodiny, plodnost, partnerství a mezigenerační solidaritu v současných rozvinutých společnostech. Do mezinárodního dotazníku byly v důsledku koronavirové pandemie přidány některé specifické otázky dotazované pouze v Česku, mezi nimi také otázky zaměřené na způsob zajištění péče o děti v době uzavření školských zařízení.

Vedle hlavní studie realizované v období 2020–2022 formou pravděpodobnostního náhodného výběru bylo v prosinci 2020 realizováno také šetření využívající identický dotazník a rekrutující respondenty kvótním výběrem a vyplňující on-line formu dotazníku. Tímto způsobem bylo dotázáno 1 313 mužů a žen ve věku 18–69 let (Kreidl et al., 2021a). Vzhledem k další akceleraci pandemie na počátku roku 2021 vedoucí k nejpřísnějším opatřením v podobě omezení pohybu osob mezi okresy ČR, byl pro tyto respondenty vytvořen další, kratší dotazník, který reflektoval situaci v prvních měsících roku 2021 (Kreidl et al., 2021b). Mimo jiné byly opět dotazovány způsoby zajištění péče v době uzavření škol v jarním období 2021. Vznikl tím panel respondentů o velikosti 1 187 osob (90,4% návratnost původního panelu), za které máme

4) Více na <https://www.ggp-i.org/>.

informace z prosince 2020 a dubna 2021. Prezentovaná analýza pracuje s podsouborem respondentek/respondentů, kteří žijí v heterosexuálním partnerství s partnem/kou ve společné domácnosti a zároveň je v této domácnosti alespoň jedno dítě ve věku 14 let a méně ($N = 416$).

Graf 1 znázorňuje, v jaké situaci, z hlediska pandemické vlny a zároveň z hlediska platných restrikcí bezprostředně i zprostředkovaně ovlivňujících možnosti zajištění péče o děti, byl výzkum realizován.

Následující analýza se zaměří na způsob zajištění péče o děti v úplných rodinách v době tří velkých lockdownů v letech 2020–2021, které byly v dotaznících primárně specifikovány jako období výrazného omezení či úplného uzavření školských zařízení⁵⁾. V dotazníku bylo zjišťováno, kdo z uvedených osob zajišťoval celodenní péči v době definovaných lockdownů. Z nabídky bylo možné vybrat všechny osoby, které se na zajištění této péče podílely, data však neobsahují podrobnější údaje o rozsahu péče jednotlivých osob. V analýze se tedy zaměřujeme na to, zda péči z partnerského páru zajišťovala pouze žena, pouze muž, oba dohromady nebo ani jeden z nich. Nehodnotíme však to, jaký objem péče každý z aktérů zajišťoval.

Nejprve pomocí deskriptivního přístupu zmapujeme, jak v úplných rodinách probíhalo zajištění celodenní péče o dítě/děti z hlediska genderové dělby péče mezi partnery. Tyto modely péče budeme porovnávat s ohledem na věk nejmladšího dítěte a ekonomickou aktivitou obou partnerů.

Pro hlubší studium faktorů, které mohou podpořovat model výhradní péče žen v rámci partnerského páru ve specifickém kontextu vnějších omezení, jsou

využity modely binární logistické regrese. Závisle proměnnou je binární proměnná identifikující, zda z partnerského páru zajišťovala celodenní péči o dítě/děti pouze žena ($1 = \text{ano}$, $0 = \text{ne}$). Což znamená, že koresidenční partner muž se do zajištění celodenní péče nezapojoval, nevylučuje to však zapojení jiných příbuzných či nepříbuzných osob do péče společně se ženou. Vzhledem k tomu, že analyzujeme 3 odlišná období lockdownů, které přicházely v jiných fázích pandemie a byly provázány různými omezeními, je pro každé období zkonstruován vlastní model, resp. série modelů.

Mezi proměnné, u kterých předpokládáme možný vliv na model zajištění péče, řadíme jednak sociodemografické proměnné, které dlouhodobě diferencují to, jakým způsobem je v rodinách péče zajišťována, také však charakteristiky zaměstnání/práce, především z hlediska flexibility, které v situaci výjimečného stavu nabyly na významu.

Mezi kontrolované sociodemografické proměnné patří:

- věk ženy (spojitá proměnná)
- počet dětí v domácnosti: jedno (*ref.*), dvě, tři a více
- věk nejmladšího dítěte v domácnosti: 0–5 let (*ref.*), 6–9 let a 10 a více let
- forma partnerství – manželství (*ref.*), nesezdané soužití
- vzdělání – vzhledem k tomu, že výzkumy opakovaně dokládají, že postoje k dělbě genderových rolí a způsobu zajištění péče se odlišují podle vzdělání a vysoce vzdělaní rodiče tráví s dětmi obecně více času (např. *Dotti Sani – Treas*, 2016) a zastávají egalitárnější postoje ke genderovým rolím v porovnání s méně vzdělanými (*Steiber et al.*, 2016),

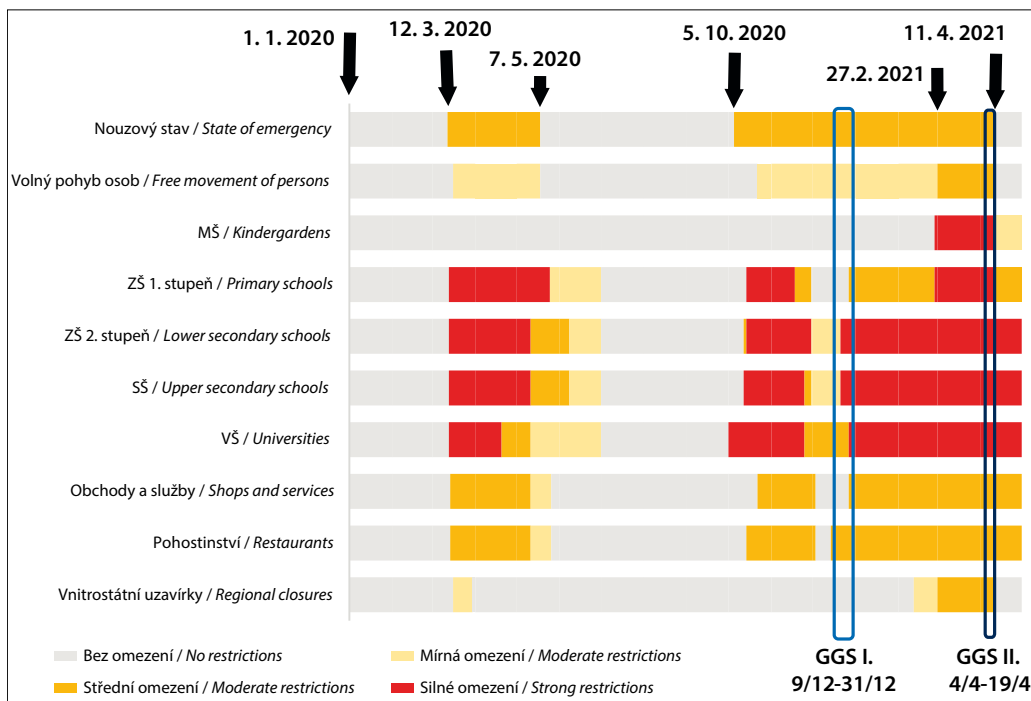
5) Znění otázky: uzávěra na jaře 2020: „Kdo zajišťoval celodenní péči o děti v době, kdy v důsledku vypuknutí pandemie Covid-19 vláda ČR zavedla celoplošná karanténní opatření? Tj. v období od poloviny března do června 2020?“

Uzávěra na podzim 2020: „Kdo zajišťoval celodenní péči o dítě/děti poté, co vláda ČR v říjnu 2020 uzavřela všechny stupně škol s výjimkou mateřských? Tj. v období po 14. říjnu 2020?“

Uzávěra na jaře 2021: „Kdo zajišťoval celodenní péči o děti v době, kdy byl zaveden tzv. „tvrdý lockdown“, tj. od 1. března 2021?“ Ve všech třech otázkách bylo možné vybrat více osob z široké nabídky zahrnující příbuzné i nepříbuzné osoby, varianty odpovědí: já; partner/ka; syn; dcera; nevlastní syn; nevlastní dcera; matka; otec; nevlastní matka; nevlastní otec; matka/ nevlastní matka partnera/ky; otec/ nevlastní otec partnera/ky; prarodiče (Vaši nebo partnera/ky); vnouče; sestra; bratr; partner/ka dcery; partner/ka syna; sourozenci partnera/ky; jiný příbuzný; přítel/kyně, známý/á, soused/ka, kolega/yně; kolektivní zařízení ve stejném, případně vyšším počtu hodin týdně v porovnání se situací před pandemií; kolektivní zařízení v nižším počtu hodin týdně v porovnání se situací před pandemií; placená chůva; jiná osoba“.

Graf 1: Platná protipandemická opatření a datace sběru dat používané studie Současná česká rodina

Anti-pandemic measures in Czechia and Czech GGS Covid pilot and follow-up fieldwork

Zdroj: Upraveno na základě podkladů ze Slabá (2022).**Source:** Modified on the basis of materials from Slabá (2022).

Pozn.: Zvýrazněná data označují začátky a konce výrazných omezení vyplývajících z nouzového stavu a ovlivňujících provoz vzdělávacích zařízení. GGS I. v grafu označuje datum sběru šetření Současná česká rodina na kvótně vybraném vzorku, hlavní část sběru trvala do 31.12.2020, kdy bylo sebráno 1 151 dotazníků ze zde využívaného panelu, zbývajících 36 dotazníků bylo vyplněno v termínu do 9.2.2021. GGS II. označuje datum sběru doplňkového dotazníku na totožné skupině respondentů (follow-up).

Note: The highlighted dates indicate the beginnings and ends of significant restrictions resulting from the state of emergency and affecting the operation of educational facilities. GGS I in the graph indicates the date of the collection of the Contemporary Czech Family survey on a quota-selected sample. The main part of the collection ran until 31.12.2020, when 1,151 questionnaires were collected from the panel used here, while the remaining 36 questionnaires were filled in by 9.2.2021. GGS II indicates the date of collection of an additional questionnaire on the same group of respondents (follow-up).

měříme nejvyšší ukončené vzdělání obou partnerů v páru: základní a střední bez maturity, střední s maturitou (ref.) a terciální. Protože však změny v zaměstnanosti během pandemie Covid-19 byly obecně silně stratifikovány podle úrovně vzdělání, přičemž nezaměstnanost byla častější u žen s nižším vzděláním (Grossmann – Munich, 2022) a naopak zaměstnanci s vyšším vzděláním pracovali mnohem častěji z domova, kontrolujeme také vzdělanostní homogamii párů, kdy rozlišujeme: páry vzdělanostně homogamní (se stejnou úrovní vzdělání obou partnerů, ref.), páry, kde má žena vyšší vzdělání než muž, a naopak muž vyšší vzdělání než žena.

Mezi proměnné, které charakterizují jistou míru flexibility pracovní pozice a pro které máme z dat informace za oba partnery, patří:

- Zda zaměstnavatel umožňuje individuální úpravu pracovní doby z osobních důvodů, např. přizpůsobenou péči o děti – ano (ref.), ne
- Práce z domova za obvyklých okolností (tedy nikoli pod vlivem protiepidemických opatření) – ano (ref.), ne
- Typ podniku – státní/polostátní, soukromý (ref.)

Vzhledem ke snaze postihnout způsoby zajištění péče o děti v rámci páru pracujeme pouze s rodinami, kde v domácnosti žijí muž i žena a je zde přítomno alespoň jedno dítě ve věku 14 let a méně.

VÝSLEDKY

Zajištění celodenní péče o děti v době omezeného chodu společnosti

V domácnostech, kde žije alespoň jedno dítě ve věku 14 let a méně, byla celodenní péče o dítě/děti v době uzavření školských zařízení zajišťována dominantně rodiči/partnery (graf 2). Jiné osoby případně kolektivní zařízení ji ve všech třech sledovaných obdobích zajišťovaly pouze omezeně. Výjimku v tomto ohledu tvořil podzim roku 2020, kdy primární zajištění péče ze strany někoho jiného než partnerů žijících v domácnosti reportovala čtvrtina rodin a jednalo se především o nárůst výpomoci ze strany prarodičů dětí.

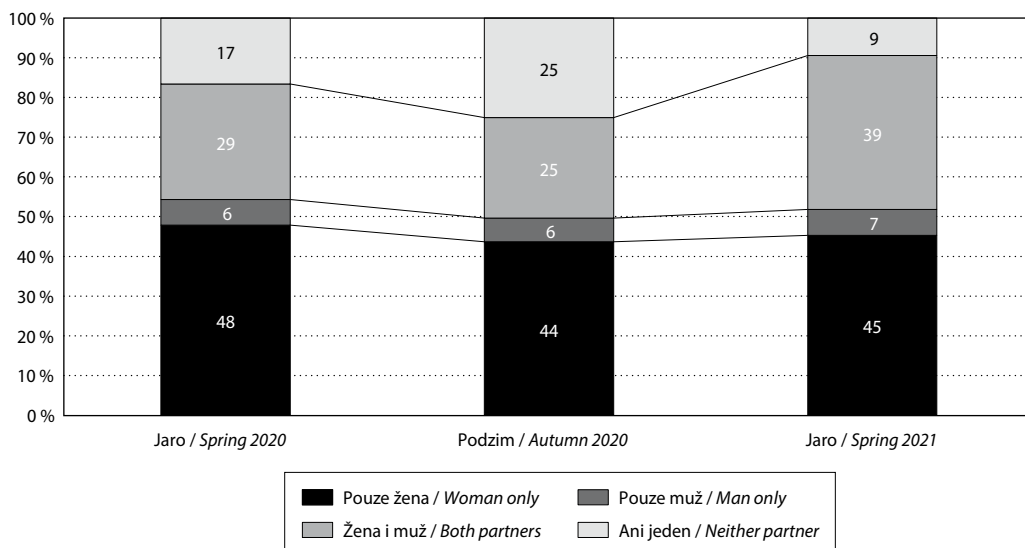
Téměř v polovině sledovaných domácností se na zajištění celodenní péče o děti z páru podílela pouze žena, a to ve všech třech sledovaných obdobích. Podíl rodin, kde péči převzal výhradně muž, byl, taktéž stabilně, minimální. Jistý vývoj je patrný tam, kde se na celodenní péči o děti podíleli muž i žena – v průběhu prvních dvou lockdownů takto fungovala zhruba každá čtvrtá rodina s menšími dětmi, v pří-

padě posledního sledovaného období narostl tento podíl téměř na 40 %, a to především na úkor zajištění péče mimo nukleární rodinu. Vliv zde zřejmě měly výrazné restriktivní podmínky na volný pohyb osob, který byl v posledním sledovaném období umožněn pouze v rámci okresu bydliště. Z tohoto důvodu pravděpodobně poklesla především péče ze strany širší rodiny, která byla nahrazena sdílenou péčí v rodině nukleární.

Tato partnerská dělba péče vykazuje výraznou stabilitu nejen v transversálním pohledu ve sledovaných obdobích, ale při pohledu na panelová data také optikou průběhu času uvnitř rodin (Graf 3). Ve 30 % rodin zajišťovala celodenní péči o děti pouze žena po všechna sledovaná období. Podíl rodin, kde po všechny lockdowny zajišťoval péči pouze muž, je minimální (2 %) a poměrně dobře koresponduje s obdobně nízkým podílem rodin, kde je muž-otec pobíratelem rodičovského příspěvku (Höhne, 2017) a lze předpokládat, že v rámci partnerství také přebírá dominantní roli v zajištění celodenní péče o děti, a to

Graf 2: Zajištění péče o děti v úplných rodinách s alespoň jedním dítětem ve věku 14 let a méně, 3 období omezení/uzavření školských zařízení, Česko (%)

Provision of childcare for children in two-parent families with at least one child aged 14 or under, 3 lockdowns, Czechia (%)

Zdroj.: Šetření Současná česká rodina.

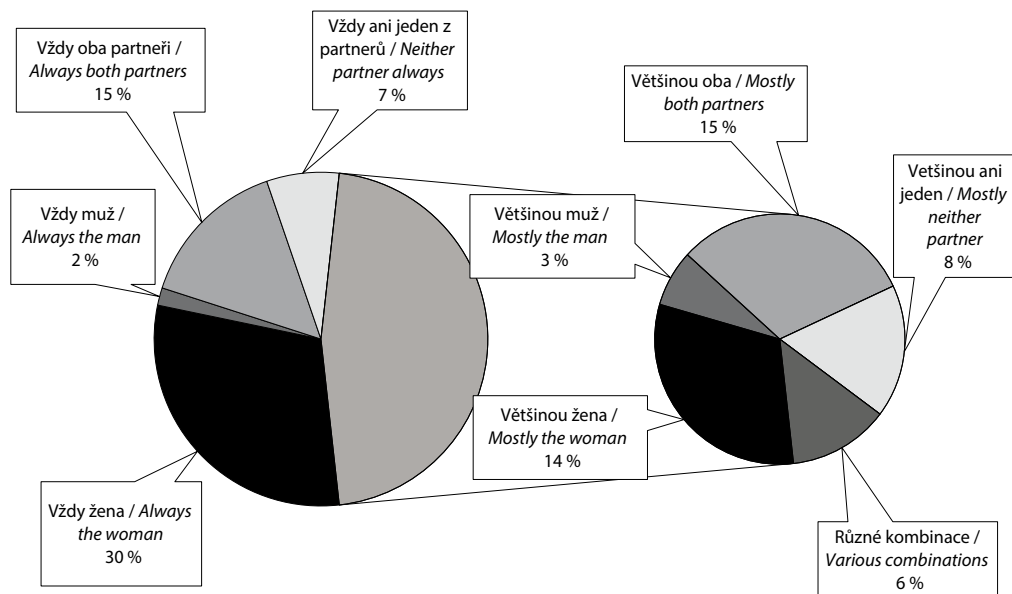
Source: Czech GGS-II Pilot and Czech GGS COVID Pilot – a Follow-Up Study.

Pozn.: Respondenti žijící ve společné domácnosti s partnerem/kou a alespoň 1 dítětem ve věku 14 let a méně, N = 416 (jaro a podzim 2020), N = 413 (jaro 2021).

Note: Respondents living in the same household with a partner and at least 1 child aged 14 or under, N = 416 (spring and autumn 2020), N = 413 (spring 2021).

Graf 3: Stabilita způsobu zajištění péče o děti v úplných rodinách s alespoň jedním dítětem ve věku 14 let a méně, tři období omezení/uzavření školských zařízení, Česko (%)

Stability of childcare provision in two-parent families with at least one child aged 14 or under, 3 lockdowns, Czechia (%)

Zdroj: Šetření Současná česká rodina.

Source: Czech GGS-II Pilot and Czech GGS COVID Pilot – a Follow-Up Study.

Pozn.: N = 413 respondentů žijících ve společné domácnosti s partnerem/kou a alespoň 1 dítětem ve věku 14 let méně. Zajištění péče ve všech 3 sledovaných obdobích: kategorie „vždy“ znamená, že daná osoba/osoby zajišťovala/y péči ve všech 3 sledovaných obdobích; kategorie „většinou“ znamená daný způsob zajištění péče deklarovaný 2x za celkem tři sledovaná období; kategorie „různé kombinace“ znamená, že v každém období byla péče zajišťována jinak.

Note: N = 413 respondents living in the same household with a partner and at least 1 child aged 14 or under. Who provided care in the 3 periods monitored: the ‘always’ category means that the given person/persons provided care in all 3 periods monitored; the ‘mostly’ category means the given method of childcare was used in 2 of the 3 periods monitored; the category ‘various combinations’ means that person who provided care was different in each period.

i v běžném období neovlivněném pandemickou situací. Oba partneři dohromady se na zajištění celodenní péče ve všech třech lockdownech podíleli zhruba v každé 6. úplné rodině s menšími dětmi, necelá desetina rodin pak řešila zajištění péče vždy jinak než péčí ze strany rodičovského páru.

V necelé polovině rodin pak došlo ve způsobu zajištění péče mezi sledovanými časovými úseky k nějakým změnám, nicméně převažující model péče zajišťované dominantně ženou případně oběma partnery dohromady je patrný také zde („většinou žena“ v tomto případě znamená, že z páru pouze žena zajišťovala celodenní péči v průběhu dvou lockdownů z celkových tří, analogicky pro ostatní kategorie).

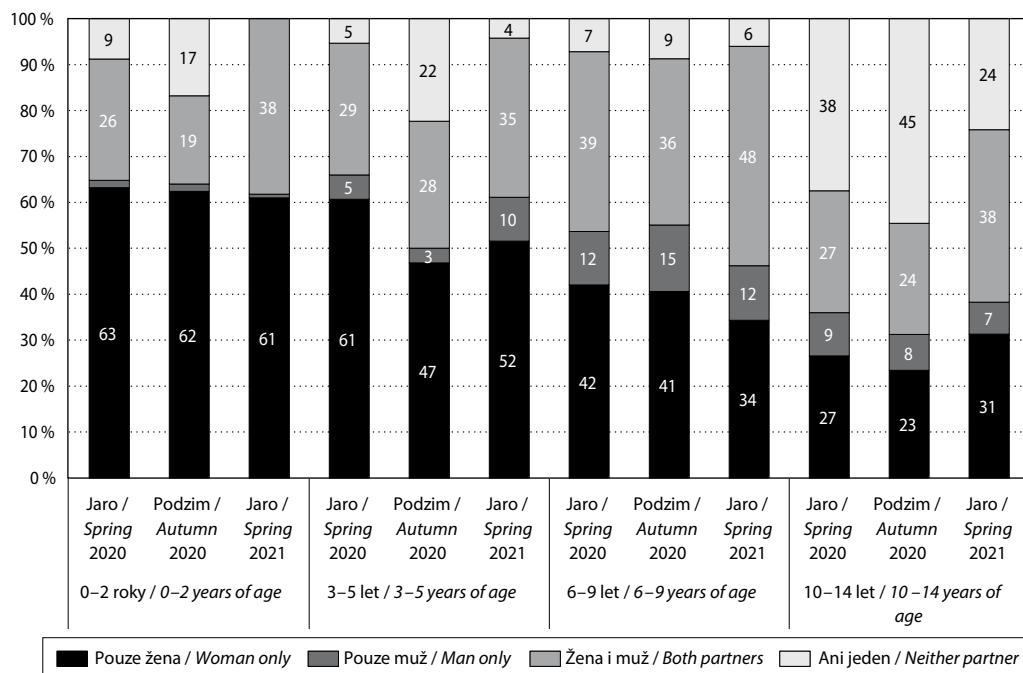
Při uvažování o modelech péče v extrémních vnějších podmínkách nemůžeme opominout podrobnější pohled na možné rozdíly v důsledku dvou charakteris-

tik, které péči v rodinách do značné míry diferencují jak z hlediska objemu, tak i způsobu zajištění – věk nejmenšího z dětí a ekonomická aktivita partnerů.

Zaměříme-li se nejprve na věk nejmladšího dítěte přítomného v domácnosti, je patrné, že i v době výrazných omezení či úplné uzavírky školských zařízení se ve způsobu zajištění péče replikuje model dominantní celodenní mateřské péče o nejmenší děti (zde až do 4 let věku, graf 4). Ten je v české společnosti úzce spojen s dlouhodobým přerušením ekonomické aktivity matek po dobu rodičovské dovolené (možné čerpat až do 3. narození dítěte) nebo i déle při pobírání rodičovského příspěvku (i v současném flexibilním nastavení čerpání rodičovského příspěvku je možné jeho pobírání do 4. narození dítěte). Ve dvou třetinách rodin s nejmenším dítětem do 2 let věku tedy péči zajišťovaly výhradně ženy a tento model zůstal

Graf 4: Zajištění péče o děti v úplných rodinách s alespoň jedním dítětem ve věku 14 let a méně dle věku nejmladšího dítěte, tři období omezení/uzavření školských zařízení, Česko (%)

Childcare provision in two-parent families with at least one child aged 14 or under, by age of the youngest child, 3 lockdowns, Czechia (%)

■ Pouze žena / Woman only ■ Pouze muž / Man only ■ Žena i muž / Both partners ■ Ani jeden / Neither partner

Zdroj: Šetření Současná česká rodina.

Source: Czech GGS-II Pilot and Czech GGS COVID Pilot – a Follow-Up Study.

Pozn.: Respondenti žijící ve společné domácnosti s partnerem/kou a alespoň 1 dítětem ve věku 14 let a méně, N = 416 (jaro a podzim 2020), N = 413 (jaro 2021).

Note: Respondents living in the same household with a partner and at least 1 child aged 14 or under, N = 416 (spring and autumn 2020), N = 413 (spring 2021).

stabilní ve všech třech sledovaných obdobích. V ostatních rodinách se o celodenní péči nějakým způsobem dělili oba partneři, především na jaře 2021, kdy se zcela upozadila celodenní péče zajišťovaná někým jiným/jiným způsobem, zřejmě vlivem platných přísných omezení vč. omezení pohybu.

Převládající výhradně mateřská celodenní péče byla v rodinách s dětmi ve školkovém věku 3–5 let nejčastější v průběhu období 1. lockdownu na jaře 2020. V dalších dvou obdobích mírně oslabila a byla kompenzována buďto zajištěním péče mimo partnerský pár (podzim 2020, především vyšším zapojením prarodičů dětí) a vyšším zapojením mužů v modelu sdílené péče především v posledním sledovaném období jara 2021. Tento model je patrný také u dětí mladšího i staršího školního věku, kde byla deklarovaná výhradně mateřská péče v méně než polovině

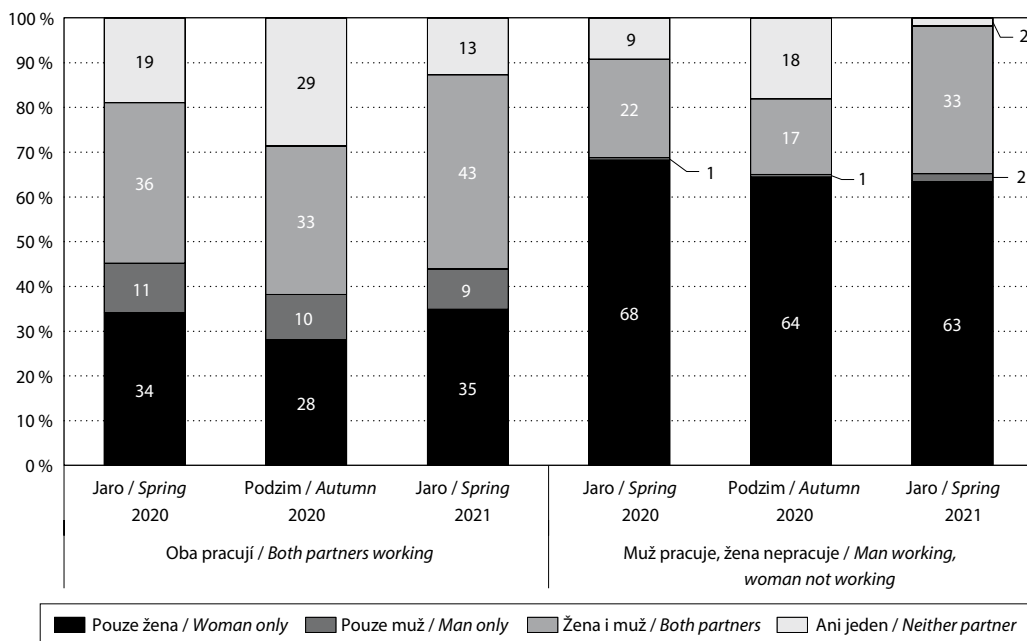
rodin a byla nahrazena modelem společného zajištění péče oběma partneři (především u mladších školních dětí) a zajištěním péče jinak než primárně ze strany rodičů/partnerů (u starších školních dětí).

Výhradní celodenní péče ze strany žen byla logicky výrazně dominantním modelem zajištění péče v párech, kde muž byl ekonomicky aktivní a žena nikoli (Graf 5). Dvě třetiny rodin měly takto rozvrženou péči mezi partneři ve všech třech sledovaných obdobích. V každé páté rodině se na péči v omezeních roku 2020 podíleli oba partneři, na jaře 2021 tento model fungoval ve třetině rodin s pracujícím mužem a nepracující ženou. Z dat však nelze odvodit, zda a jak se objem péče lišil pro každého z partnerů.

Podstatné je, že z rodičovského páru pouze žena zajišťovala celodenní péči o dítě/děti také v každé třetí rodině, ve které pracují oba partneři, a tento podíl se

Graf 5: Zajištění péče o děti v úplných rodinách s alespoň jedním dítětem ve věku 14 let a méně dle ekonomické aktivity partnerů, 3 období omezení/uzavření školských zařízení, Česko (%)

Provision of childcare in two-parent families with at least one child aged 14 or under by economic activity of partners, 3 lockdowns, Czechia (%)

Zdroj: Šetření Současná česká rodina.

Source: Czech GGS-II Pilot and Czech GGS COVID Pilot – a Follow-Up Study.

Pozn.: Respondenti žijící ve společné domácnosti s partnerem/kou a alespoň 1 dítětem ve věku 14 let a méně, N = 416 (jaro a podzim 2020), N = 413 (jaro 2021).

Note: Respondents living in the same household with a partner and at least 1 child aged 14 or under, N = 416 (spring and autumn 2020), N = 413 (spring 2021).

ve sledovaných obdobích výrazněji neměnil. V každé desáté rodině dvou pracujících partnerů převzal výhradní péči muž, z dílčích informací lze dovodit, že to bylo především v partnerstvích se staršími dětmi nad 10 let věku. S postupně snižující se velikostí vzorku však nelze dělat podrobnější analýzy.

Ve třetině rodin pracujících partnerů péči zajišťoval muži i žena, tento podíl opět vzrostl na více než 40 % v době nejpřísnějších opatření na jaře 2021. Zbývající páry se spoléhaly na jiný způsob zajištění péče, především na podzim 2020.

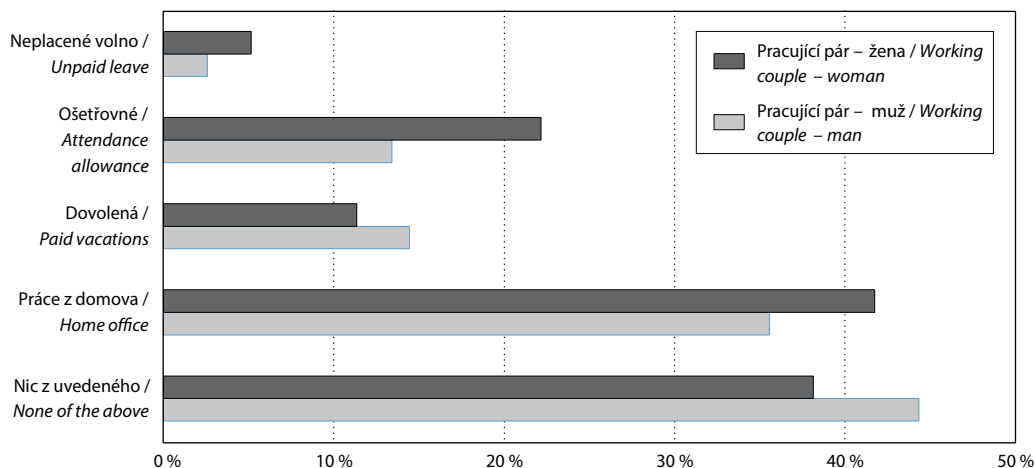
V období nejpřísnějších omezení na jaře 2021 byla do navazujícího dotazníku přidána otázka⁶⁾ na způ-

sob, jakým pracující partneři kombinují práci s péčí o děti v domácnosti. Páry, kde oba z partnerů pracovali, využívaly ke zvládnutí práce a péče nejčastěji práci z domova (Graf 6). Muži nejčastěji uváděli, že ke kombinaci práce a péče nevyužili žádnou z nabízených možností. Také pracující ženy v téměř 40 % případů deklarovaly, že nevyužily ani jednu z nabízených možností, přestože to byly velmi často právě ony, kdo z partnerského páru zajišťoval celodenní péči o děti (z pracujících dvojic, kde zajišťovala péči o děti pouze žena, nevyužívaly ženy ani jeden z možných institutů v téměř třetině případů). Ženy z pracujících párů využívaly často také možnosti čerpání ošetrového.

6) Znění otázky: „Využíváte pro kombinaci práce a zajištění péče o děti v době současného lockdownu vy a/nebo Váš partner některé z následujících možností?“ Možnost odpovědět „Ano“ – „Ne“ na každou z uvedených možností: práce z domova (home office); ošetrování člena rodiny (OČR, tzv. ošetrovačka); dovolená; neplacené volno; nic z výše uvedeného; netýká se, bez ekonomické aktivity.

Graf 6: Způsoby kombinace práce a péče v domácnostech se dvěma pracujícími partnery a alespoň jedním dítětem ve věku 14 let a méně, období omezení/uzavření školských zařízení na jaře 2021, Česko (%)

Work-care combinations in households with two working partners and at least one child aged 14 or under, spring 2021 lockdown, Czechia (%)

Zdroj: Šetření Současná česká rodina – follow-up.

Source: Czech GGS COVID Pilot – a Follow-Up Study.

Pozn.: Domácnosti s alespoň 1 dítětem ve věku 14 let a méně, kde oba partneři pracují (N = 194). Ošetřovné: pro dobu epidemie onemocnění Covid-19 bylo zavedeno tzv. krizové ošetřovné pro zaměstnance, který nemohl vykonávat práci z důvodu péče o dítě mladší 10 let v době uzavření školy/dětského zařízení. Bylo umožněno neomezené střídání se v péči o dítě s jednou osobou a ode dne 1.3.2021 vzrostla vyplácená částka navýšením redukovaného denního vyměřovacího základu ze 70 % na 80 %.

Note: Households with at least 1 child aged 14 or under where both partners are working (N = 194). Attendance allowance: For the duration of the Covid-19 epidemic, an emergency 'attendance allowance' was introduced for employees who were not able to work because they had to care for a child under the age of 10 while schools/childcare facilities were closed. It was possible to take unlimited turns of one person caring for a child at a time, and from 1 March 2021 the amount paid increased by increasing the reduced daily assessment base from 70% to 80%.

FAKTORY POSILUJÍCÍ VÝHRADNÍ PÉČI ZE STRANY ŽEN

Deskriptivní část analýzy ukázala, že modely zajištění péče o menší děti se v obdobích společenských uzávěr odlišovaly jak vzhledem k věku dětí, tak s ohledem na pracovní zapojení partnerů. Protože jsou tyto dvě proměnné spolu často korelované, další část analýzy nabízí komplexní pohled, který zohledňuje také další podstatné sociodemografické charakteristiky párů, které mohou ovlivňovat způsob dělby a zajištění péče v rodinách. Pomocí 3 modelů binární logistické regrese (každý pro 1 období lockdownu) sledujeme šanci, že z partnerského páru zajišťovala péči výhradně žena, a také to, jak na ni působí následující charakteristiky: věk ženy, počet dětí v rodině a věk nejmladšího z nich, vzdělání partnerů a jeho homogie, formy partnerského soužití. To vše při kontrole ekonomické aktivity páru.

Výsledky ukazují, že především během první uzávěry klesala šance, že bude výhradní pečovatelkou

žena, společně s jejím věkem a vzděláním, protože vysokoškolsky vzdělané ženy měly oproti těm se středním vzděláním s maturitou šanci stát se výlučnou pečovatelkou výrazně nižší (Tab. 1). Zajímavé však je, že v párech, kde měla žena vyšší vzdělání než její partner, měla také více než čtyřnásobnou šanci stát se výlučnou pečovatelkou právě ona oproti párům, které byly z hlediska vzdělanostní úrovně vyrovnané. Za tím je zřejmě možné hledat častější vyšší flexibilitu pracovních pozic vážící se k vyššímu vzdělání. Naopak ostatní charakteristiky rodiny, především počet a stáří dětí, ale ani typ partnerství, nevykazovaly významný efekt, což však může být ovlivněno menší velikostí analyzovaného souboru.

V dalších dvou lockdownech na podzim roku 2020 a na jaře 2021 již není patrný ani významný vliv vzdělání. Přetrvává pouze snižující se šance výhradní péče ženy spolu s jejím věkem a vliv socioekonomické situace partnerů (Tab. 1).

Tab. 1: Šance (Exp(B)), že péči o děti v úplných rodinách s alespoň jedním dítětem ve věku 14 let a méně zajišťovala pouze žena, tři období omezení/uzavření školských zařízení, Česko

Odds (Exp(B)) that childcare in a two-parent family with at least one child aged 14 or under was provided by the woman only, 3 lockdowns, Czechia

	JARO / SPRING 2020			PODZIM / AUTUMN 2020			JARO / SPRING 2021		
	B	Exp B	95 % C.I. of Exp B	B	Exp B	95 % C.I. of Exp B	B	Exp B	95 % C.I. of Exp B
Věk ženy (spojitá) / Age of the woman (cont.)	-0,055	0,95	0,91–0,99	-0,063	0,94	0,90–0,98	-0,032	0,97	0,93–1,01
Počet dětí v domácnosti / Number of children in the household									
1 (ref.)		1			1			1	
2	0,440	1,55	0,93–2,59	0,156	1,17	0,70–1,96	0,037	1,04	0,64–1,69
3 a více / 3 or more	0,474	1,61	0,82–3,14	0,534	1,71	0,87–3,36	-0,048	0,95	0,50–1,83
Věk nejmladšího dítěte v domácnosti (roky) / Age of the youngest child in the household (years)									
0–5	0,683	1,98	0,94–4,17	0,146	1,16	0,53–2,51	0,406	1,50	0,73–3,09
6–9	0,435	1,55	0,75–3,17	0,528	1,70	0,81–3,56	-0,117	0,89	0,43–1,83
10–14 (ref.)		1			1			1	
Nejvyšší dokončené vzdělání ženy / Educational attainment – woman									
Základní / Střední bez maturity / Primary / Secondary without the school-leaving exam	1,141	3,13	0,90–10,93	0,863	2,37	0,68–8,22	0,515	1,67	0,50–5,60
Střední s maturitou (ref.) / Secondary with the school-leaving exam		1			1			1	
Vysokoškolské vč. VOŠ / Tertiary	-1,164	0,31	0,11–0,93	-0,586	0,56	0,19–1,61	-0,485	0,62	0,21–1,77
Nejvyšší dokončené vzdělání muže / Educational attainment – man									
Základní / Střední bez maturity / Primary / Secondary without the school-leaving exam	-0,533	0,59	0,21–1,63	0,329	1,39	0,51–3,80	0,535	1,71	0,63–4,64
Střední s maturitou (ref.) / Secondary with the school-leaving exam		1			1			1	
Vysokoškolské vč. VOŠ / Tertiary	0,403	1,50	0,44–5,08	0,624	1,87	0,56–6,26	0,058	1,06	0,32–3,46
Vzdělanostní homogamie / Educational homogeneity									
Muž i žena stejné vzdělání (ref.) / Man and woman with the same educational attainment		1			1			1	
Muž vyšší vzdělání než žena / Man's education higher than the woman's	-0,514	0,60	0,18–2,00	-0,548	0,58	0,17–1,94	-0,285	0,75	0,23–2,46
Žena vyšší vzdělání než muž / woman's education higher than the man's	1,458	4,30	1,16–15,90	1,151	3,16	0,86–11,58	0,373	1,45	0,41–5,14
Typ partnerství / Partnership									
Manželství (ref.) / Marriage		1			1			1	
Nesezdané soužití / Cohabitation	0,399	1,49	0,88–2,53	0,048	1,05	0,62–1,77	-0,001	1,00	0,61–1,65
Ekonomická aktivita páru / Economic activity of the couple									
Oba pracující / Both working		1			1			1	
Muž pracující, žena nepracující / Man working, woman not working	1,060	2,89	1,63–5,09	1,423	4,15	2,32–7,43	0,935	2,55	1,48–4,37
Jiná / Other	-0,182	0,83	0,27–2,53	0,072	1,07	0,36–3,26	-1,153	0,32	0,09–1,07
Konstanta / Constant	0,771	2,16		0,776	2,17		0,444	1,56	
N	412						408		

Zdroj: Šetření Současná česká rodina.

Source: Czech GGS-II Pilot and Czech GGS COVID Pilot – a Follow-Up Study.

Pro podrobnější analýzu vlivu socioekonomické situace páru a především pracovních podmínek na uspořádání péče v situaci vymykající se standardně využívaným modelům byly dále sledovány vybrané pracovní podmínky partnerů, a to především s akcentem na možnosti pracovní flexibility⁷⁾. Je důležité zdůraznit, že byly dotazovány pracovní podmínky za běžné situace, které tedy mají jistý potenciál charakterizovat obecnější nastavení pracovních podmínek, nikoli pouze reflektovat pandemickou situaci. Z grafu 7 je patrné, že to, co ovlivňovalo šanci výhradní péče ze strany žen v páru, byla míra pracovní flexibility, kterou především ženy disponovaly. Zároveň se zdá, že v čase došlo k jistému posunu od důrazu na ad hoc flexibilitu vyjednávanou na úrovni jednotlivce k flexibilitě zakotvené v obecnějších pracovních podmínkách. V průběhu lockdownu na jaře 2020 měly ženy, jejichž pracovní pozice neumožňovala vyjednat si individuální úpravu pracovní doby z osobních či rodinných důvodů, 2,4 krát vyšší šanci zastávat roli výhradní pečovatelky v páru oproti ženám, které touto možností disponovaly. Také v těch párech, kde nebylo běžné, aby partner pracoval někdy z domova, byla šance na výlučnou péči ženy dvojnásobná oproti párům,

kde muž z domova někdy pracoval. Během podzimního lockdownu 2020 ani jedna z těchto podmínek způsob zajištění péče nediferencovala, ale ukázalo se, že pokud něco přispívá k tomu, že péči zajišťovala výhradně žena, byla to především její flexibilní pracovní doba. Ženy s flexibilní pracovní dobou měly více než dvojnásobnou šanci, že budou o děti pečovat výhradně ony, oproti ženám pracujícím na pozicích s pevně stanoveným začátkem a koncem pracovní doby. V okamžiku opakovaného uzavření zařízení péče o děti tedy již nesehrávaly důležitou úlohu individuální možnosti vyjednávat si flexibilitu, ale spíše její systematické ukotvení v pracovních podmínkách. V podmínkách přesunu výrazného podílu zaměstnanců na home office již nediferencovaly ani možnosti práce z domova v páru. Ani v jednom období pak nebyl shledán žádný vliv v závislosti na tom, zda partneri pracují ve státním nebo soukromém podniku. Všechny výše uvedené odlišnosti se pak oslabily v případě posledního, nejprísnejšího lockdownu na jaře roku 2021, kdy již žádná ze sledovaných charakteristik zaměstnání nediferencovala sledovanou šanci výhradní péče ze strany ženy. Z tohoto důvodu zde uvedené výsledky nejsou za období jara 2021 prezentovány.

7) Kompletní výsledky modelů binární logistické regrese se zahrnutím flexibilních možností práce jsou k dispozici na vyžádání u autorů textu, z důvodu maximálního rozsahu textu jsou uvedeny pouze výsledky za hlavní studované proměnné.

Graf 7: Vliv vybraných pracovních podmínek na šanci, že v domácnostech se dvěma pracujícími partnery a alespoň jedním dítětem ve věku 14 let a méně zajišťovala celodenní péči pouze žena, dvě omezení v roce 2020, Česko (Exp(B))

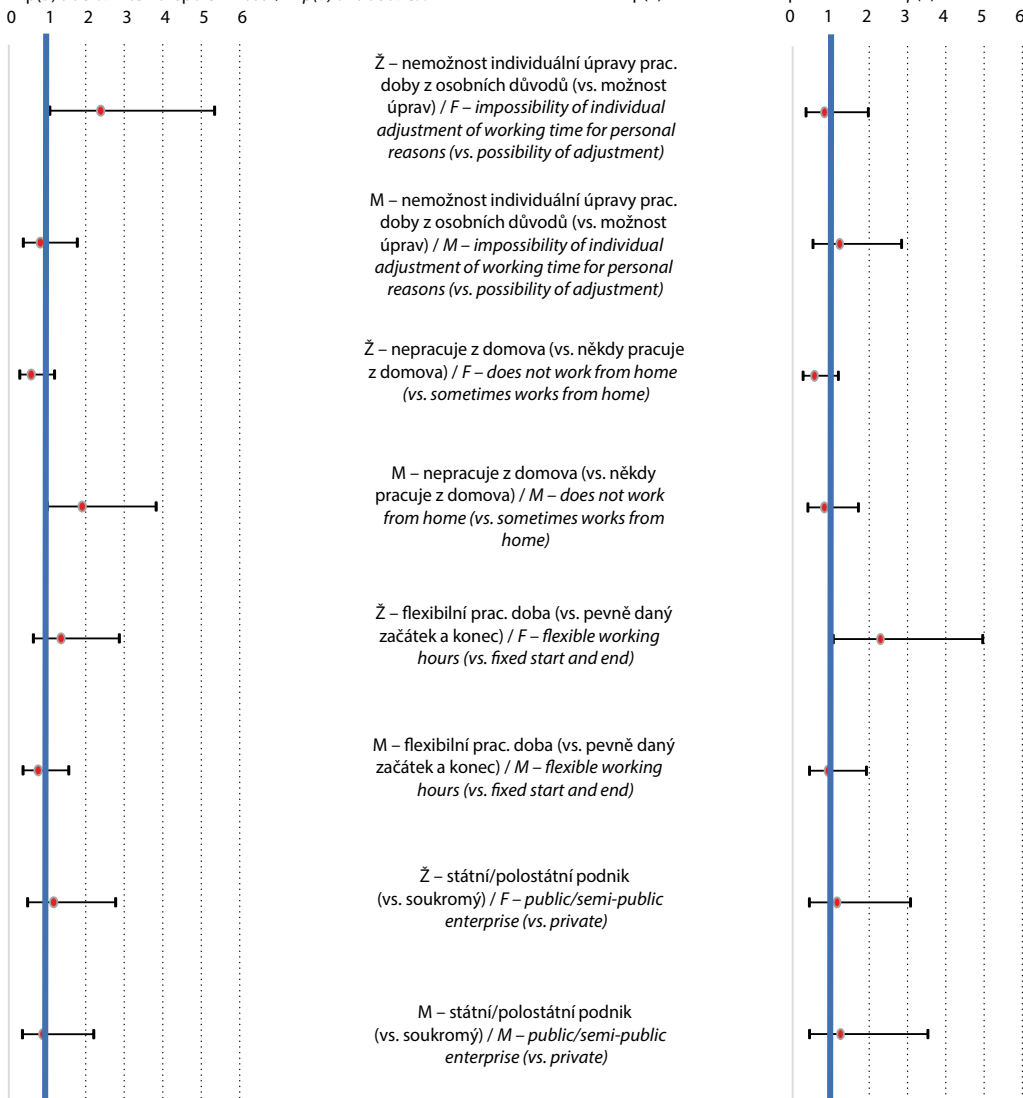
Effect of selected working conditions on the odds that in households with two working partners and at least one child aged 14 or under, only the woman provided full-time care, two lockdowns in 2020, Czechia, Exp(B) and 2015–2019

a) jarní / spring lockdown 2020

b) podzimní / autumn lockdown 2020

Exp(B) a 95 % interval spolehlivosti / Exp(B) and 95% C.I.

Exp(B) a 95 % interval spolehlivosti / Exp(B) and 95% C.I.

Zdroj.: Šetření Současná česká rodina.

Source: Czech GGS-II Pilot and Czech GGS COVID Pilot – a Follow-Up Study.

Pozn.: V modelech binární logistické regrese byly vždy kontrolovány proměnné: věk ženy, nejvyšší ukončené vzdělání (ženy, muže, vzdělanostní homogamie páru), počet dětí a věk nejmladšího z nich, typ partnerského soužití.

Note: In the binary logistic regression models, the following variables were always controlled: woman's age, educational attainment (women, men, educational homogamy of the couple), number of children and the age of the youngest child, type of cohabitation.

DISKUSE

Zajištění péče o děti bylo v době opakovaného uzavírání školských zařízení v důsledku pandemie Covid-19 vystaveno podmínkám, které v novodobé historii Česka rodiny dosud nezažily. Bylo možné uvažovat, že genderová dělba neplacené práce a péče může vlivem těchto nestandardních okolností směřovat k posílení egalitárních prvků, nebo naopak, že nestandardní situace posílí genderově konzervativní dělbu neplacené práce nebo posun k rovnoměrnějšímu dělení rolí může být pouze částečný při stále dominantní péči ze strany žen, a to především ve společnostech s genderově konzervativním nastavením dělby péče. V Česku nemůžeme v současnosti hodnotit posun samotný, neboť chybí podrobná panelová data, která by měřila dělbu genderových rolí před a v průběhu pandemie u stejných párů. Co však můžeme konstatovat z podrobného výzkumu realizovaného v průběhu pandemických vln je, že i přes to, že v části rodin se na péči o děti v době lockdownů podíleli oba partneři, dominují v české společnosti modely péče zajišťované výhradně ženami. Tento model péče navíc byl poměrně stabilní v průběhu všech 3 velkých uzávěr a pokud došlo k jeho proměně, tak spíše směrem k vyššímu zapojení pečovatelského mimo rodičovský (partnerský) pár.

Výsledky ukazují, že péči o děti v domácnosti přebírala z páru pouze žena nejen tam, kde byly děti malé a kde žena v tu dobu nepracovala, ale také v rodinách, kde pracovali oba partneři (zhruba ve třetině takových rodin zajišťovala péči pouze žena v průběhu všech tří sledovaných lockdownů). Podrobnější modely pak ukazují, že šance být v páru jedinou pečovatelkou není vedle samotné socio-ekonomické situace ovlivněna ani tak kompozicí domácnosti (tedy počtem a věkem dětí, formou partnerského soužití), ale vzděláním ženy a možnostmi flexibility její, ale částečně také partnerovy pracovní pozice.

Šance být jedinou pečovatelkou v páru významně klesala u vysokoškolaček, avšak v těch partnerstvích, kde měly ženy vyšší vzdělání než partner, tato vzdělanostní nerovnost naopak přispívala k vyšší šanci nerovné dělby zajištění péče. Nedostupnost možnosti flexibilních úprav práce (a to ať nemožnost práce z domova u mužů, tak nemožnost individuální úpravy pracovní doby z osobních důvodů u žen) také posilovala nerovnou dělbu pečovatelských závazků. V pozdějších

pandemických vlnách paradoxně naopak možnost využívat flexibilní pracovní dobu u žen zvyšovala jejich šanci, že vedle toho budou zastávat také jako jediné z páru pečovatelskou roli v případech nestandardní situace v podobě uzavření školských zařízení.

Zdokumentování toho, jakým způsobem partneři v rodinách s menšími dětmi zajišťovali celodenní péči o děti v situaci, kdy se z důvodu uzavření škol a školských zařízení rozpadly do té doby nastavené a realizované modely práce a péče, je důležité nejen z krátkodobého, ale i z dlouhodobého hlediska. Způsob zajištění nezbytné péče v nezvyklých situacích může nejen tlumit nebo naopak zesilovat dlouhodobější dopady uzavření škol na děti i rodiny, ale také na šance žen na pracovním trhu a v neposlední řadě také na duševní pohodu a kvalitu vztahů v rodině včetně kvality vztahu partnerské diády a jeho stability.

Již výsledky výzkumů před obdobím pandemie Covid-19 ukazovaly na genderově podmíněný dopad nerovnosti v domácích pracích na stabilitu vztahů (např. *Lively – Steelman – Powell*, 2010, *Oláh – Gähler* 2014). Například švédská studie ukázala, že ženy, které deklarují větší podíl na výkonu domácích prací, jsou méně často spokojené se svým vztahem a častěji uvažují o rozchodu a tyto svazky se také častěji rozpadají (*Ruppanner – Brandén – Turunen*, 2018). Konflikt rolí se v případě žen prohloubil právě v situaci pandemie v důsledku nárůstu povinností a práce v domácnosti a péče o děti (*Adisa – Aiyenitaju – Adekoya*, 2021).

Pokles partnerské a rodinné spokojenosti v době pandemie Covid-19 zaznamenaly jak zahraniční studie (např. *Möhring et al.*, 2021; *Huebener et al.*, 2021), tak i první české výsledky, které hovoří o výrazném zhoršení kvality partnerských vztahů v době probíhající pandemie (*Zvoníček – Fučík – Kreidl*, 2022). *Höhne* (2022) dokumentuje obecný pokles životní spokojenosti a duševní pohody v průběhu pandemie mezi prosincem 2020 a dubnem 2021, a to převážně u mladých lidí do 30 let, na kterém se nepříznivě projevovala zhoršená příjmová úroveň a u rodin s dětmi do 15 let pak právě obtížné skloubení pracovních a rodinných povinností vlivem nutnosti zajistit péči a vzdělávání dětí. *Sladká a Kreidl* (2022) v českém kontextu navíc poukázali na to, že v průběhu pandemie Covid-19 se na zhoršení kvality partnerského vztahu projevovala negativně také práce z domova, resp. zvýšený konflikt mezi pracovními a rodinnými povinnostmi,

který ji často doprovázel. Ve výsledku tak lidé, kteří často zažívali konflikt mezi prací a rodinou, také častěji uvažovali o rozchodu se svým partnerem (Sladká – Kreidl, 2022). To odpovídá dřívějším výsledkům, které poukazují na fakt, že flexibilita práce nemusí vždy nutně vést ke snadnějšímu zvládnutí rodinných povinností a že práce z domova ve skutečnosti mů-

že naopak zvyšovat hladinu konfliktu mezi pracovní a rodinnou sférou (Michel *et al.*, 2011). Naopak posílení egalitární dělby práce a péče vedlo podle výzkumů k větší spokojenosti mezi partnery (Hašková *et al.*, 2022), což může mít sekundárně vliv na větší odolnost a stabilitu partnerství a rodin v situaci krize nebo výrazné změny společenských podmínek.

Literatura

- Aassve, A. – Fuochi, G. – Mencarini, L. – Mendola, D. 2015. What is your couple type? Gender ideology, housework-sharing, and babies. *Demographic Research*, 32(1), s. 835–858. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2015.32.30>.
- Adisa, T. A. – Aiyenitaju, O. – Adekoya, O. D. 2021. The Work–Family Balance of British Working Women during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Work-Applied Management*, 13(2), s. 241–260. <https://doi.org/10.1108/JWAM-07-2020-0036>.
- Bianchi, S. – Milkie, M. – Sayer, L. – Robinson, J. 2000. Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor. *Social Forces*, 79(1), s. 191–228. <https://doi.org/10.2307/2675569>.
- Biroli, P. – Bosworth, S. – Della Giusta, M. – Di Girolamo, A. – Jaworska, S. – Vollen, J. 2021. Family Life in Lockdown. *Frontiers in Psychology*, 2021(12), 687570. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.687570>.
- Bünning, M. 2020. Paternal part-time employment and fathers' long-term involvement in child care and housework. *Journal of Marriage and Family*, 82(2), s. 566–586. <https://doi.org/10.1111/jomf.12608>.
- Bünning, M. – Hipp, L. – Munnes, S. 2020. *Erwerbsarbeit in Zeiten von Corona*. [Employment in times of Corona]. WZB Ergebnisbericht, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10419/216101>.
- Craig, L. – Churchill, B. 2021. Dual-earner parent couples' work and care during COVID-19. *Gender Work Organ.* 28(S1), s. 514–527. <https://doi.org/10.1111/gwao.12497>.
- Del Boca, D. – Oggero, N. – Profeta, P. – Rossi, M. 2020. Women's and men's work, housework and childcare, before and during COVID-19. *Review of Economics of the Household*, 18, s. 1001–1017. <https://doi.org/10.1007/s11150-020-09502-1>.
- Dotti Sani, G. M. – Treas, J. 2016. Educational gradients in parents' child-care time across countries, 1965–2012. *Journal of Marriage and Family*, 78(4), s. 1083–1096. <https://doi.org/10.1111/jomf.12305>.
- Farré, L. – Fawaz, Y. – González, L. – Graves, J. 2022. Gender Inequality in Paid and Unpaid Work During Covid-19 Times. *Review of Income and Wealth*, 68, s. 323–347. <https://doi.org/10.1111/roiw.12563>.
- Fauser, S. 2019. Time availability and housework: The effect of unemployment on couples' hours of household labor. *Social Science Research*, 83, 102304. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2019.04.017>.
- Fodor, É. – Gregor, A. – Koltai, J. – Kováts, E. 2021. The impact of COVID-19 on the gender division of childcare work in Hungary. *European Societies*, 23(sup1), S95–S110, DOI:10.1080/14616696.2020.1817522.
- Geist, C. – Cohen, P. N. 2011. Headed toward equality? Housework change in comparative perspective. *Journal of Marriage and Family*, 73, s. 832–844. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2011.00850.x>.
- Gough, M. – Killewald, A. 2011. Unemployment in families: The case of housework. *Journal of Marriage and Family*, 73(5), s. 1085–1100. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2011.00867.x>.
- Grossmann, J. – Münich, D. 2022. *Nezaměstnanost v období COVID-19*. IDEA ANTI COVID-19. https://idea.cerge-ei.cz/files/Nezaměstnanost/Nezaměstnanost_v_období_covid-19_cerven_2022_0919.pdf (staženo 3.8.2022).
- Hank, K. – Steinbach, A. 2021. The virus changed everything, didn't it? Couples' division of housework and childcare before and during the Corona crisis. *Journal of Family Research*, 33(1), s. 99–114. <https://doi.org/10.20377/jfr-488>.
- Hašková, H. 2005. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 6(1), s. 22–27.
- Hašková, H. – Dudová, R. – Formánková, L. – Maříková, H. – Oates-Indruchová, L. – Švarcová, M. – Vohlídalová, M. 2022. Gender a změny v dělbě práce v domácnostech s dětmi v době pandemie covidu-19. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 58(4), s. 427–455. <https://doi.org/10.13060/csr.2022.025>.

- Hipp, L. – Bünning, M. 2021. Parenthood as a driver of increased gender inequality during COVID-19? Exploratory evidence from Germany. *European Societies*, 23(sup1), s. S658–S673. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1833229>.
- Höhne, S. 2017. Změny v čerpání rodičovského příspěvku v demografických souvislostech. *Demografie*, 59(1), s. 5–22.
- Höhne, S., 2022. Determinanty životní spokojenosti a materiálních životních podmínek v prvním roce pandemie covidu-19. *FÓRUM sociální politiky*, 16(2), s. 9–14. <https://doi.org/10.5817/SOC2022-32989>.
- Huebener, M. – Waights, S. – Spiess, C. K. – Siegel, N. A. – Wagner, G.G. 2021. Parental Well-Being in Times of Covid-19 in Germany. *Review of Economics of the Household*, 19(1), s. 91–122. <https://doi.org/10.1007/s11150-020-09529-4>.
- Chaloupková, J. 2005. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 41(1), s. 57–77. <https://doi.org/10.13060/00380288.2005.41.1.04>.
- Chaloupková, J. – Šalamounová, P. 2004. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Sociologické studie 04/07. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Champeaux, H. – Marchetta, F. 2021. Couples in lockdown, „La vie en rose“? Evidence from France. *Études et Documents, Working Papers*, HAL. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/p/hal/wpaper/hal-03149087.html>.
- Klímová Chaloupková, J. 2018. Rozdělení domácí práce a hodnocení jeho spravedlnosti v České republice: existují rozdíly mezi manželskými a nesezdanými páry? *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 54(4), s. 593–623. <https://doi.org/10.13060/00380288.2018.54.4.415>.
- Kreidl, M. 2010. Dochází v ČR ke konvergenci hodnotového profilu lidí žijících v manželství a nesezdaném soužití? *Sociální studia*, 7(4), s. 85–100. <https://doi.org/10.5817/SOC2010-4-85>.
- Kreyenfeld, M. – Zinn, S. 2021. Coronavirus and care: How the coronavirus crisis affected fathers' involvement in Germany. *Demographic Research*, 44(4), s. 99–124. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2021.44.4>.
- Kuchařová, V. – Barvíková, J. – Höhne, S. – Janurová, K. – Nešporová, O. – Palonciová, J. – Svobodová, K. – Vodivíková, L. 2019. *Česká rodina na počátku 21. století: Životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) a VÚPSV, v.v.i.
- Kuchařová, V. – Barvíková, J. – Höhne, S. – Nešporová, O. – Palonciová, J. – Vodivíková, L. 2020. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, v. v. i.
- Kulic, N. – Dotti Sani, G. M. – Strauss, S. – Bellani, L. 2021. Economic disturbances in the COVID-19 crisis and their gendered impact on unpaid activities in Germany and Italy. *European Societies*, 23(sup1), S400–S416. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1828974>.
- Lively, K. J. – Steelman, L. C. – Powell, B. 2010. Equity, emotion, and household division of labor. *Social Psychology Quarterly*, 73(4), s. 358–379. <https://doi.org/10.1177/0190272510389012>.
- Menzel, A. – Miotto, M. 2020. *Rozdílné ekonomické dopady krize covid-19 na muže a ženy v Česku*. IDEA anti COVID-19. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/images/COVID/IDEA_Gender_dopady_covid-19_cerven_21.pdf.
- Michel, J. S. – Kotrba, L. M. – Mitchelson, J. K. – Clark, M. A. – Baltes, B. B. 2011. Antecedents of Work-Family Conflict: A Meta-Analytic Review. *Journal of Organizational Behavior*, 32(5), s. 689–725. <https://doi.org/10.1002/job.695>.
- MISSOC 2022. Mutual Information System on Social Protection in the EU and EEA, Table IV – Maternity/Paternity a Table IX – Family Benefits. Dostupné z: <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/> (staženo 8.6.2022).
- Möhring, K. – Naumann, E. – Reifenscheid, M. – Wenz, A. – Rettig, T. – Krieger, U. – Friedel, S. – Finkel, M. – Cornesse, C. – Blom, A. G. 2021. The COVID-19 Pandemic and Subjective Well-Being: Longitudinal Evidence on Satisfaction with Work and Family. *European Societies*, 23 (sup1), S601–S617. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1833066>.
- Nešporová, O. 2005. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené*. Praha: VÚPSV.
- Nešporová, O. 2006. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 48(3), s. 179–193.
- Nešporová, O. 2015. Flexibilní režim čerpání rodičovského příspěvku a sledování rodičovství s placenou prací. *Fórum sociální politiky*, 9(6), s. 10–18.
- Nešporová, O. 2016. The initial years of motherhood and fatherhood as perceived by expectant parents: The division of care and paid work. *Social Studies*, 13(4), s. 9–25. <https://doi.org/10.5817/SOC2016-4-9>.
- Nešporová, O. 2020. Zkušenosti rodičů s otcovskou poporodní péčí. *Fórum sociální politiky*, 14(2), s. 32–36.
- OECD 2019a. OECD Family Database - LMF1.2.C. Maternal employment rates by age of youngest child, 2019 or latest available year. Dostupné z: <https://www.oecd.org/els/family/database.htm>.

- OECD 2019b. OECD Family Database Maternal employment rates by part-time/full-time status. Dostupné z: <https://www.oecd.org/els/family/database.htm>.
- Oláh, L. S. – Gähler, M. 2014. Gender equality perceptions, division of paid and unpaid work, and partnership dissolution in Sweden. *Social Forces*, 93(2), s. 571–594. <https://doi.org/10.1093/sf/sou066>.
- Paloncyová J. – Barvíková, J. – Kuchařová, V. – Psychlová, K. 2014. *Nové formy denní péče o děti v České republice*. Praha: VÚPSV, v. v. i.
- Proměny české společnosti 2016. Tisková zpráva „Jak Češi tráví čas? Volný čas hlavně u televize, přetrvává tradiční rozdělení rolí muže a ženy.“ SOÚ. Dostupné z: https://www.promenyceskespolecnosti.cz/tiskove_zpravy-detail.php?idPol=10.
- Ruppanner, L. – Brandén, M. – Turunen, J. 2018. Does Unequal Housework Lead to Divorce? Evidence from Sweden. *Sociology*, 52(1), s. 75–94. <https://doi.org/10.1177/0038038516674664>.
- Saxonberg, S. 2013. From Defamilialization to Degenderization: Toward a New Welfare Typology. *Social Policy and Administration*, 47(1), s. 26–49. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2012.00836.x>.
- Sevilla, A. – Smith, S. 2020. Baby steps: the gender division of childcare during the COVID-19 pandemic. *Oxford Review of Economic Policy*, 36(Supplement_1), S169–S186. <https://doi.org/10.1093/oxrep/graa027>.
- Shafer, K. – Melissa, M. – Scheibling, C. 2020. The Division of Labour Before & During the COVID-19 Pandemic in Canada. *SocArXiv*. May 23. <https://doi.org/10.31235/osf.io/24j87>.
- Sirovátka, T. – Saxonberg, S. 2007. Re-familisation of the Czech family policy and its causes. *International Review of Sociology*, 17(2), s. 319–341. <https://doi.org/10.1080/03906700701357307>.
- Slabá, J. 2022. Vládní boj proti pandemii: přehled opatření vydaných v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19 v letech 2020 a 2021. *Demografie*, 64(2), s. 175–196. <https://doi.org/10.54694/dem.0303>.
- Sladká, D. – Kreidl, M. 2022. Práce z domova, konflikty mezi prací a rodinou a kvalita partnerství v době pandemie covidu-19. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 58(4), s. 373–399. <https://doi.org/10.13060/csr.2022.024>.
- Steiber, N. – Berghammer, C. – Haas, B. 2016. Contextualizing the education effect on women's employment: A cross-national comparative analysis. *Journal of Marriage and Family*, 78(1), s. 246–261. <https://doi.org/10.1111/jomf.12256>.
- Stier, H. – Lewin-Epstein, N. 2007. Policy effects on the division of housework. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 9(3), s. 235–259. <https://doi.org/10.1080/13876980701494657>.
- Štátná, A. 2019. Změny nastavení rodičovského příspěvku v Česku a jejich možný dopad na reprodukční chování. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 55(1), s. 31–60. <https://doi.org/10.13060/00380288.2019.55.1.447>.
- West, C. – Zimmerman, D. H. 1987. Doing gender. *Gender and Society*, 1, s. 125–151. <https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>.
- Zamarro, G. – Prados, M. 2021. Gender differences in couples' division of childcare, work and mental health during COVID19. *Review of Economics of the Household*, 19, s. 11–40. <https://doi.org/10.1007/s11150-020-09534-7>.
- Zamberlan, A. – Gioachin, F. – Gritti, D. 2021. Work less, help out more? The persistence of gender inequality in housework and childcare during UK COVID-19. *Research in Social Stratification and Mobility*, 73(2021), 100583. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2021.100583>.
- Zvoníček, T. – Fučík, P. – Kreidl, M. 2022. Partnership Satisfaction and Conflict among Czech Couples during the Pandemic-related Employment Insecurity. *Sociální studia / Social Studies* (online first), <https://doi.org/10.5817/SOC2022-20990>.

Data:

- Kreidl, M. – Štátná, A. – Kocourková, J. – Hamanová, J. – Zvoníček, T. – Slabá, J. – Beaupré, P. – Jablonski, W. – Koops, J. C. – Rijken, A. – Sturm, N. 2021a. Czech Harmonized Generations and Gender Survey-II Pilot. Version 0.3. Data obtained from the GGP Data Archive. <https://doi.org/10.57865/4W5V-3K95>.
- Kreidl, M. – Štátná, A. – Kocourková, J. – Džurová, D. – Hamanová, J. – Zvoníček, T. – Slabá, J. 2021b. Czech GGS COVID Pilot - a Follow-Up Study. Version 1. Data obtained from the GGP Data Archive. <https://doi.org/10.57865/K867-AH67>.

ANNA ŠŤASTNÁ

Vystudovala sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a demografii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 2004 pracuje ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. v pracovní skupině rodinné politiky a od roku 2015 na katedře demografie a geodemografie PřF UK jako vědecká pracovnice. Ve svém výzkumu se zaměřuje na problematiku reprodukčního chování, plodnosti, na otázky rodinné politiky a skloubení pracovního a rodinného života.

SUMMARY

During the more than two years of the Covid-19 pandemic, families with children were significantly affected by measures aimed at social distancing. In Czechia, schools and other childcare services were repeatedly closed or had their operations severely limited, and the need to provide full-day care and education was left to families. This article examines the strategies couples used to provide childcare, with an emphasis on the issue of male involvement and the division of care between partners in the context of persistent gender-conservative attitudes regarding family role arrangements. The analyses are based on the most recent data from the Czech GGS Covid pilot survey collected between December 2020 and February 2021, with a follow-up in April 2021 to reflect on the impact of the Covid-19 pandemic. The results show that during the three major

lockdowns between spring 2020 and spring 2021, which were accompanied by school closures or the reduced operations of schools and related services, full-time care was significantly more likely to be provided by the woman in the couple alone, even if she was working as well as her partner. Women were more likely to use less favourable measures to combine work and care, such as taking unpaid leave or staying home due to the closure of childcare services and receiving the special childcare allowance (attendance allowance) instead. The odds of the woman becoming the sole carer in the couple decreased with her age and education level, and increased with the unavailability of flexible working hours. Paradoxically, however, the chances of the woman being the sole carer in the couple were also higher if she had a higher level of education than her partner and if she was able to arrange flexible working hours.